

Rippl Rónai József (1861-1927)

Zorka piros fotelban

Pasztell, papír 52x42 cm

Jelezve jobbra fent: Rónai 1918

Jelezve balra fent: ZORKA

Védett

Irodalom:

- Fedor Ágnes: Zorka. In: Nők Lapja, 1972 február 12. 22-23.
- Genthon István: Rippl-Rónai József művei. Cédulajegyzék. MTA Művészettörténet Kutatóintézet, Adattár. Itt reprodukálva fekete-fehér fotón. /MKCS-C-T-36/1018/
- Horváth János: Rippl-Rónai Emlékkönyv. Paris Anella visszaemlékezéseivel Rippl-Rónairól. Kaposvár, 1995.
- Rippl-Rónai József gyűjteményes kiállítása. MNG, 1998. A katalógust szerkesztette Bernáth Mária és Nagy Ildikó. Budapest, 1998.
- Bernáth Mária: Rippl-Rónai József. Budapest, 1998.

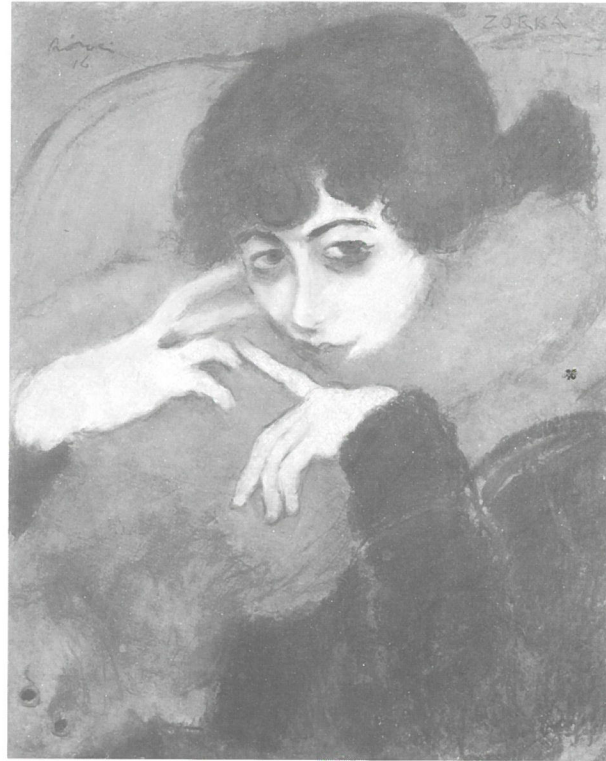
Kiállítva:

- Mú-terem Galéria, Rippl-Rónai József: Női portrék 1998. április

- Proveniencia: Dr. Garzó Gyula gyűjteménye

Rippl-Rónai pasztellkorszakát két jelentős sorozat fémjelzi: az író-portrék és a Zorka-ciklus. Mindkét műsoport kiemelkedik az oeuvre-ből. Késői korszakában a könnyen dolgozó, virtuóz idős mester ontotta magából a néhány óra alatt készült, változatos minőségű női pasztellportrékat - e két ciklusban azonban néhány valódi remekműre találunk. A legjobb portrékat (*Babits, Szabó Lőrinc, Schöppflin, Karinthy, Móricz*, illetve Zorkák: *Didergő lány kék gyűrűvel, Női profil (Zorka), Kínai csészés nő, Zorka boáival*) a koncentrált festői figyelem, a karakter megragadásának vágya és a modell iránti intenzív érdeklődés jellemzi. Míg az íróportrék esetében a mestert kora jelentős személyiségeinek való tiszteletadás motiválta, a Zorka-sorozatban egy erős személyes varázsú modell változatos arcait tárja elénk.

A felületi hatások iránt különösen érzékeny Rippl egész pályáján foglalkoztatta a pasztellkrétával való festés technikája. Pasztellel összetéveszthetetlenül lágy fényű, intim hatású, bársonyos felületeket lehet létrehozni. Az olajfestékhez képest könnyen kezelhető anyag, gyorsan lehet vele dolgozni, mégis összetett festői hatások létrehozására alkalmas (ezért is szokták "festésnek" nevezni a pasztellkréta használatát) - ezek a tulajdonságai tették vonzóvá a portréfestő Rippl számára. A késői korszak jelentős pasztellportréinak kompozíciója egy-két merész színkontrasztra épül. A nagyméretű, kontrasztos színfelületek alkalmazásá-

Rippl-Rónai József: Zorka kékgyűrűvel

135. ▶

Rippl-Rónai József (1861-1927)

Zorka piros fotelban

Pasztell, papír 52x42 cm

Jelezve jobbra fent: Rónai 1918., Jelezve balra fent: Zorka

Védett

Kikiáltási ár: 5.500.000 Ft

Rippl-Rónai József: Női profil (Zorka)

nak tapasztalata a mester a franciaországi korszakában gyökeredzik. Korai, a Nabishoz kötődő pasztellportréi között is találunk kiemelkedő remekműveket, melyeket a monokróm háttér elé rajzolódó finom női profil sziluettje határoz meg (*Piátsek Margit*, 1892; *Cléo de Merode rokona*, 1901). Míg az enteriőr korszak pasztellportréi jóval színesebbek (*Az aggódó Paulina Mama*, 1908; *Kunffy né virágos kalapban*, 1907 körül), a kukoricás korszak színredukciós kísérletei ismét az egy-egy határozott kontrasztra épülő portré-kompozíciók fejlődéséhez járulnak hozzá (*Csukly Károlyné arcképe*, 1914).

A Zorka-ciklus különlegessége, hogy a fiatal lány, aki egy évtizeden át volt az idősödő Rippl-Rónai modellje és szeretője, egyes portréin egészen más arcát mutatja: néhol szűziesen kecses, máshol keresetlenül közönséges, vidám, rafinált vagy bestiális; míg egyszer álmodozó kislány, másutt unott nagyvilági dáma vagy túlfűtött érzékiségű femme fatale. Alakja tulajdonképpen idealizált. Valódi karaktere rejtve marad, mindvégig megőrzi áttetszőségét - talán éppen ez a képlékeny változatosság tette olyan inspiráló modellé Rippl számára.

Kifejezése gyakran annyira különböző, mintha nem is ugyanarról a nőről készültek volna a képek - ám néhány vonása összetéveszthetetlenül teszi. Zorka távolról sem volt szabályos szépség: vékony, csontos fiatal lány, szív alakú arc, hegyes áll, fehér bőr, élénk színű festett száj, keskeny, ívelt orr, szeme alatt mély sötét árok, göndör fekete haj, nagy kezek, hosszú, vékony ujjak.

Kapcsolatokról részleteiről keveset tudunk. 1915 őszén egy Nagymező utcai vendéglőben történő megismerkedé-

sük eseményeiről Rippl nevelt lánya, Anella visszaemlékezései számolnak be, persze nem teljesen elfogulatlanul: "...Egy meglehetősen feltűnő kinézetű lány jött az asztalunkhoz, hogy felvegye az italrendelést. Tulajdonképpen csak az öltözéke volt feltűnő. sötétkék matrózruha nagy fehér gallérral és - nyilván ez hívta fel rá Józsi bácsi figyelmét - a gallér kivágásában és a jellegzetesen fekete hajában, amely hosszú és göndör volt - egy-egy óriási piros másni volt.

Ahogy a két kisteremben ide-oda járt és eltréfálkozott a valószínűleg mindig ott lebzselő színészekkel, Józsi bácsi erősen figyelte és egyszer csak odaszólt Lazarine néninek: "Nézz csak Munika, milyen különös megjelenésű leány, kedvem volna lefesteni." Lazarine néni tudtommal sohasem emelt kifogást Józsi bácsi ilyen kívánságai ellen, most is azt felelte neki: "Hát kérdezze meg, eljönne-e magának ülni?" Amikor az italt odahozta a jövődöbeli Zorka, Józsi bácsi fel is tette a kérdést, mire azt a választ kapta, ő szívesen eljönne, de "édesapám nagyon szigorú és valószínűleg nem fogja beleegyezését adni." Mire Lazarine néni azt ajánlotta: "Kísérje el az édesanyja, míg a portré elkészül, így édesapjának bizonyára nem lesz ellenvetése". Így is történt.

A mama az első két-három ülésen csakugyan elkísérte leányát, akit Bányai Elzának hívtak, de miután úgy látszik, látta, jó helyre pottyant a leány, többé nem féltették, és ezentúl a modell egyedül járt a műterembe... 1915 telén és '16 telén is sokat járt a műterembe. Ebben az időben készült portréi a leghasonlóbbak és leginkább emlékeztetnek arra, hogy milyen igénytelen, széles csípőjű, kellemetlen orgánumú - egyáltalán nem elragadó - teremtés volt.

Tudomásom szerint Józsi bácsi egyetlen aktképet festett róla -

Rippl-Rónai József: Zorka boával

amelyen egy antipatikus vigyorgó arc tekint a nézőre. Józsi bácsi e képnek azt a címet adta: "A bestia". Az az érzésem, hogy a cím Józsi bácsi részéről nem minden szándék nélkül adódott." (Horváth, 32-33.)

Képünk szignált és datált mű. A bal felső sarokban nyomtatott betűkkel áll a Zorka becenév, melyet Rippl adott Bányai Elzának: "Az átkeresztelésnek is elmondom röviden a történetét. Amikor 1917-ben Józsi bácsi a szerb frontra került mint hadifestő, egy levélben [...] írta meg, [...] hogy milyen gyakori a szerb nők körében a Zorka név és neki annyira tetszik, hogy Elzikét ezentúl így fogja nevezni.

Zorka egyébként velem egyidős volt és alig hagyta el az iskolapadot, mikor először láttuk. Az édesapja a kerület zsidó hitközségének kántortanítója volt. Természetes, hogy a nagy mester mellett ő is akart valaki lenni, ezért Józsi bácsit nem hagyta nyugton addig, míg be nem íratta Rákosi Szidi színiiskolájába. Ezt az iskolát ugyan elvégezte, de színésznői tehetsége nem lévén, csak Józsi bácsi rábeszélésére volt hajlandó Beöthy László kisebb szerepekre alkalmazni. Beöthy rövidesen elbocsátotta és ezután kisebb szerepben az Andrássy úti kabaréban is fellépett, de sikeres itt sem volt; színészi pályája ezzel véget ért." (Horváth, 34.)

Zorka későbbi sorsának alakulásáról egy 1972-es rövid, Anellánál jóval pozitívabb képet festő cikkből értesülhetünk. A mester halála után rajzolni tanult. 1929-ben Ostendben megismerkedett egy belga konzervgyárossal, akivel negyven évig élt házasságban. Belgiumban tizenhat Rippl kép lógott lakása falán, köztük számos róla készült portré. A hetvenes években halt meg, halála után a képek Belgiumban maradtak.

A Zorka vörös fotelban elmerengő finom fiatal nőként mutatja be a tizenkilenc éves Bányai Elzát. A *Didergő lány kék gyűrűvel* párdarabja képünknek. Két év telt el a két portré fetése között. Mindkét képen ugyanabban a vörös füles fotelban látjuk Zorkát, amelyben Rippl utolsó, 1919-es olajképen is ül, ugyanazt a kékköves gyűrűt viseli és hajviselete is megegyező. Mindkét festmény a vörös-fehér-fekete színek domináns kontrasztjára épül, de míg az 1916-os portrén a sötét felület az uralkodó, ezen a képen a blúz tisztán ragyogó szögletes fehér foltja és a fotel meleg vöröse teremt bensőséges atmoszférát. Rippl női portréin gyakran kapnak jelentős szerepet a változatos kéztartások: a kezek az azonos színű arc kifejezésének kiegészítői a kompozícióban. Itt Zorka lágyan fotelre helyezett keze és kézfejéhez simuló arca - szemben a Zorka boával nagyvilági eleganciájú illetve a *Didergő lány kék gyűrűvel* keresett érzékiségű kéztartásával - természetes finomságot kölcsönöz a képnek. A festmény különlegessége, hogy míg korszak pasztellportréinak kompozíciója általában síkokra épül, itt a fotel plasztikusan megfestett füle téri mélység érzetét kelti, Zorka mintha a fotel sarka mögül pillantana ki ábrándozóan.

A festmény eredetileg Dr. Garzó Gyula műgyűjteményébe tartozott. A Magyar Nemzeti Galéria védettként tartja nyilván. Kétségkívül kellett, hogy szerepeljen kiállításokon, ám mivel a 1920-as 30-as évek katalógusaiban gyakran csak a címet tüntetik fel, s mérete is megfelel Rippl pasztellhez használt tipikus papírméretének, a nagyszámú kiállított Zorka között nem tudjuk megbízhatóan azonosítani. Genthon István hagyatékában megtalálható a kép egy jó minőségű fekete-fehér reprodukciója A.J.